

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ÇOCUKLARIN BENLİK KAVRAMI DÜZEYLERİ

Asuman Seda SARACALOĞLU *

S. Rana VAROL **

Nalan ARAS **

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, spor yapan ve yapmayan ilköğretim ikinci devre öğrencilerinin benlik kavramlarının karşılaştırılması ve spor deneyimi ile spor branşının deneklerin benlik kavramı üzerine etkisini incelemektir. Araştırmanın örnekleminde toplam 237 öğrenci yer almaktadır. Katılımcıların % 52.74 (n=125)'ü spor yapan, % 47.26 (n=112)'sı da spor yapmayan çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmada; güvenilirlik katsayısı .88 olan Piers-Harris Öz-Kavramı Ölçeği ile 15 sorudan oluşan kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Araştırma verilerine, varyans analizi, t, Scheffe testleri yapılmış ve önem düzeyi .05 olarak alınmıştır. Araştırmada ilköğretim okulu çocuklarının benlik kavramı düzeyleri öğrenim gördükleri okul, cinsiyet, yaş, anne-baba eğitimi, anne-baba mesleği, kardeş sayısı ve serbest zaman etkinlikleri gibi değişkenlere göre değişmemekte, buna karşın aile geliri açısından farklılaşmaktadır. Ayrıca benlik kavramı; spor yapma durumu, spor branşı, spor deneyimi, yarışmalara katılma durumu ve ailede spor yapan bireylerin bulunma durumuna göre de istatistiksel olarak bir değişim göstermemektedir. Ancak benlik kavramı ile aile geliri; spor deneyimi ile yaş ve aile geliri arasında da olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak; spor yapan çocukların benlik kavramı puanları, görece olarak daha yüksek bulunmakla birlikte, sporun ve spor deneyiminin öğrencilerin benlik kavramını etkilemediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Benlik kavramı, İlköğretim öğrencileri, Spor, Spor deneyimi.

* E.Ü. Eğitim Fakültesi, İZMİR

** E.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, İZMİR

THE SELF-CONCEPT OF ATHLETES AND NON-ATHLETES AT THE SECONDARY SCHOOLS

ABSTRACT

The objective of this research is to compare the self-concept of the athletes and non-athletes in secondary schools and additionally to determine the impact of sport experience and sport branch on the student's self-concept. A total of 237 students participate in the research's sample. Of 52.74% (n=125) the subjects are athletes and the remaining 47.26% (n=112) non-athletes. In the research, a Piers-Harris self-concept scale with an alpha reliability coefficient of .88 and a 15 question-form carried out to the sample. ANOVA, t and Scheffe tests were applied to the data. The significance level was estimated as .05. While variables such as school, gender, age, parents' education, parents' jobs, leisure activities, do not affect the self-concept of secondary school students; but family income influences the self-concept of the children. Doing sports, sport branch, and sports experience, participation in sports competitions and the existence of family members actively involved in sports are not statistically significant. In conclusion, it is revealed that self-concept scores of secondary school youngsters who make sports are higher than non-athletes, but this is not statistically significant. Furthermore, there is a positive correlation between self-concept and family income and also sport experience and family income and age. Hence, it can be asserted that sport and sport experience do not have a positive impact on self-concept.

Key Words: Secondary school students, Self-Concept, Sport, Sport experience.

GİRİŞ

Benlik, kişiliğe biçim veren kalıtsal ve çevresel etmenlerin ortak bir ürünü olmakla birlikte, bu ürünün oluşmasında bireylerarası ilişkilerin özel bir yeri bulunmaktadır. Genel olarak, benliğin, sosyal yaşantı sonucu olduğu kabul edilmektedir. Buna göre benlik kavramı, bireye karşı diğer kişilerin takındıkları tutumların birey tarafından algılanması ve bu algıların örgütlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir anlatımla, benlik, başkalarının tepkileri ile oluşan sosyal bir fenomendir^(17, 32, 73). Einsenberg ve Delaney⁽²⁴⁾ benliği, bireyin kendisini algılama biçimi, benlik kavramını ise kişinin kendi benliğine ilişkin görüşleri olarak tanımlamaktadırlar. Salokun⁽⁵⁹⁾ ise, benliğin kişiliğin merkez özelliği olduğunu ve kendine güven, kendini kabul, kendini gerçekleştirme gibi tanımlayıcı kişilik özelliklerinin bireyin benlik kavramını oluşturduğunu ifade etmektedir. Bireyin kendisine ilişkin güdüleri, değerleri ve davranışları konusundaki görüşleri olan benlik kavramı, kişinin kendisi hakkında doğru bulunduğu dinamik ve karmaşık inançların tümüdür^(62, 73, 76).

Benlik kavramının beğenilip benimsenmesi ise, benlik saygısını oluşturmaktadır. Benlik saygısı (değeri) kişinin kendisinde algıladığı nitelikler hakkındaki duygu ve değerlendirmeleri olup benlik kavramının onaylanmasından doğan beğeni durumudur. Benlik saygısı; bireyin kendisini benimsemesi, değer vermesi, kendine güven ve saygı duyma anlamlarını da içermektedir^(62, 76).

Bireyin psiko-sosyal gelişimi daima sosyal bir ortamda, sosyal ilişkiler içinde gerçekleşmektedir. Nitekim birey benlik kavramını oluştururken başkalarının kendisiyle ilgili görüşlerini sentezlemekte ve özgün bir bütün oluşturmaktadır. Bu nedenle, anne-baba, öğretmen ve arkadaş grubu ile olan ilişkiler, çocuk için önem taşımakta, birbirini etkilemekte ve farklı anlamlar ifade etmektedir. Ebeveynin çocuğu sevip sevmemesi, çocuğun öğretmeninin sevgi, saygı ve beğenisini kazanıp kazanmaması, arkadaşlarının onu kabul ya da reddetmesi çocuğun benlik kavramını şekillendirmektedir^(9,52,53,66).

Anne-babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar, onların kişilik gelişimi, benlik kavramı ile benlik saygısı üzerinde bebeklik döneminden başlayarak kalıcı etkiler bırakmakta ve onları olumlu ya da olumsuz etkileme gücüne sahip bulunmaktadır^(21,32,46,49,56,68,73).

Anne-babaların sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyleri onların çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen diğer bir faktördür. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babalar, alt SED'de bulunanlara göre çocuğun gelişimini olumlu etkileyebilecek tutum ve düşünceleri taşımaktadırlar. Gerçekten de çeşitli çalışmalar üst SED'deki çocuk ve gençlerin alt SED'dekilere göre benlik kavramının daha yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır^(1,3,7,13,17,20,23,27,32,53,57,58,60,64,68,75,76).

Kişide "ben" olgusu geliştikçe, benlik kavramı onun algılama alanının en önemli ögesi olarak ortaya çıkmakta ve yaş ile birlikte daha soyut ve karmaşık bir nitelik kazanmaktadır^(29,51). Örneğin okulöncesi dönemde, çocuklar kendilerini dış görünüm, sahip olunan şeyler vb. benliğin fiziksel boyutu ve yaptıkları fiziksel faaliyetler açısından betimlerken, daha büyük yaşta yapılan etkinlikleri başkaları ile karşılaştırarak ve sosyal roller, kişiler arası ilişkiler, üyelikler gibi sosyal özelliklerini de belirterek tanımlamaktadırlar^(18,19,21). Bu anlamda, benlik kavramı, bireyin sosyal gelişimlerinden etkilenmekte ve dinamik sosyal etkileşim süreçleri ile gelişmektedir⁽⁶⁶⁾. Yapılan araştırmalar; benlik kavramının bireyi öğrenme, keşfetme, problem çözme, başarı ve çalışmaya yönlendirme hususlarında etkili olduğu, olumlu benlik kavramına sahip kişilerin sosyal ve liderlik becerilerinin daha gelişmiş bulunduğu yönündedir^(5, 25,40).

Ayrıca bireyin sosyal gelişimi daima sosyal bir ortamda gerçekleşmektedir. Okul ise, çocuğun zihinsel yeteneklerinin geliştirilmesinin yanında toplumsal deneyim ve sorumluluk kazanmasını da sağlayacak önemli ortamlardandır. Nitekim Gergen⁽³⁰⁾ çocuk ve ergenlerin okul yaşamında çeşitli etkinliklere aktif olarak katılmaya yöreklendirilmesinin, onların bireysel bağımsızlığını kazanmasını, arkadaşlarının gözünde daha popüler ve daha olumlu biçimde değerlendirilmesini sağlayabileceğini ifade etmekte ve bu niteliklerin benlik kavramının gelişmesine önemli katkıları olduğunu vurgulamaktadır. Çeşitli araştırmalar da okulda etkinliklerde bulunan öğrencilerin benlik

kavramı düzeylerinin yüksek olduğunu^(13,60,64,70,72), sportif aktivitelere katılan ve aktif öğrencilerin kaygı düzeylerinin düşük bulunduğunu^(41,48), sporla ilgilenen çocukların akademik başarılarının daha yüksek olduğunu⁽⁴⁾, spor yapmanın başarı için iyi bir ortam sağladığını⁽¹¹⁾ ortaya koymaktadır. Ayrıca “başarı” öğrencinin olumlu bir benlik kavramı geliştirmesini, kendisini değerli ve yetenekli bir birey olarak görmesine yardımcı olurken, derslerdeki başarısızlık olumsuz akademik benlik kavramı geliştirmesine ve kendinden hoşnut olmamasına yol açmaktadır^(30,32).

Bunun yanı sıra, kişiler arasında yaşanan sorunlar da benlik kavramı ile anlamlı ilişkiler göstermektedir. Düşük benlik kavramına sahip olan çocuk ve gençlerin sosyal ilişkilerinde daha çok sorunlarla karşılaştıkları^(34,39), hassas, alıngan ve eleştirilere karşı daha çok duyarlı buldukları^(15,20,34,57), uyumsuz, arkadaş ilişkilerinde çekingen ve popüler olmayan öğrenciler oldukları^(15,34), davranış bozukluğunun yüksek düzeyde bulunduğu ve akademik açıdan da daha başarısız oldukları^(10,13,28,32,43) saptanmıştır.

Bu durumda, sportif etkinliklerle çocukların sosyalizasyonu daha kolay sağlanabileceği gibi, olumlu benlik gelişimi de gerçekleştirilebilir. Nitekim sportif etkinlikler, beden ve ruh sağlığını bir bütünlük içinde geliştirebilmesinin yanında, bireyin fiziksel yeteneklerini tespit edebilmesi, kendi gücü ve cesareti hakkında bilgi sahibi olabilmesini de sağlamaktadır⁽⁵⁵⁾. Ayrıca 4-10 yaşları arasında motor becerilerin kazandırılmasının benlik gelişimini olumlu yönde etkilediğini saptayan Cratty⁽¹⁶⁾, hareket halindeki çocukların vücudunu iyi kontrol edemedikleri takdirde, yetersiz bir benlik kavramı oluşturduklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kişilik gelişiminin bir boyutunu oluşturan olumlu benlik kavramının geliştirilmesi, çeşitli araştırmalarda vurgulandığı gibi^(5,18,19,25,26,60), eğitim programlarının temel amaçlarından birisi olmalı ve bu amaca yönelik uygulamalar yapılmalıdır. Bunun yanı sıra sportif katılımın çocuk ve ergenlerin akademik başarılarını olumlu etkilediği de dikkate alındığında, spor yapmanın öğrencilerin benlik gelişimine etkisinin incelenmesi gerekli görülmektedir.

Spor yapan ve yapmayan çocuk ve gençlerin benlik kavramı ile benlik saygısı çeşitli araştırmalarda incelenmiştir. Bu araştırmaların kimilerinde sporcuların benlik kavramı spor yapmayan katılımcılardan daha yüksek bulunmuş^(4,8,33,36,38,44,59-61,63,65,71), bazılarında^(6,45,47,67) ise farklılaşmadığı saptanmıştır. Ayrıca spor yapan çocukların spor deneyimi arttıkça^(12,60) benlik kavramını olumlu etkilediği yönündeki bulguların yanı sıra, benlik kavramı düzeyinin deneyim açısından farklılaşmadığı biçimindeki bulgular^(4,6,67) da literatürde yer almaktadır.

Bu bağlamda, ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik kavramını etkileyen çeşitli faktörlerin belirlenerek, spor yapmanın ve spor deneyiminin benlik kavramı üzerindeki etkisinin incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu gereklilikten kaynaklanan bu araştırmanın; program

geliştirmecilere, psikologlara ve spor psikologlarına, beden eğitimi öğretmenleri ile adaylarına, sporculara ve bu konuda araştırma yapan akademisyenlere katkı sağlayacağı umulmaktadır. Araştırma problemi aşağıdaki biçimde ifade edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; ilköğretim ikinci devrede öğrenim gören spor yapan ve yapmayan öğrencilerin benlik kavramlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca spor deneyimi ve spor branşlarının çocukların benlik kavramları üzerindeki etkisinin irdelenmesi de araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır. Sözü edilen amacın gerçekleştirilmesi için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin benlik kavramları; öğrenim gördükleri okullara, cinsiyete, yaşa, anne-baba öğrenim düzeyine, anne-baba mesleğine, aile gelirine, kardeş sayısına ve serbest zaman etkinliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

2. Öğrencilerin benlik kavramları; spor yapma durumuna, spor branşlarına, spor deneyimine, sportif yarışmalara katılma durumuna ve ailede sporcu olma durumuna göre değişmekte midir?

Sayıtlar

Bu araştırma aşağıdaki sayıtlara dayanmaktadır:

1. Araştırmada kullanılan Piers-Harris Öz-Kavramı Ölçeği, öğrencilerin benlik kavramını belirlemek için yeterlidir.

2. Öğrenciler; duygu, düşünce ve eğilimlerini içtenlikle yansıtmışlardır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın uygulaması, 1998-1999 öğretim yılının ikinci yarıyılı ile sınırlandırılmıştır.

2. Araştırma, öğrencilerin ölçekleri doldurdıkları süre içindeki, kendilerine ilişkin algılarını, duygu, düşünce ve genel durumlarını yansıtmaktadır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

İlişkisel tarama modeliyle gerçekleştirilen bu araştırmanın evrenini; ilköğretim okullarının 6. ve 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma evreni olarak İzmir'deki okullar sosyo-ekonomik düzey dikkate alınarak belirlenmiştir. Buna göre, Saint Joseph Özel Fransız Lisesi üst, İzmir Anadolu Lisesi orta üstü, Güzelyalı İlköğretim Okulu orta, Altındağ Vedide Baha Pars orta altı ve Uzun Hasan İlköğretim Okulları alt SED'i temsil etmek üzere seçilmiştir.

Araştırmada, oranlı eleman örnekleme yöntemiyle toplam 250 öğrenciye ölçek formu verilmesine rağmen, eksik ve hatalı doldurulması nedeniyle toplam 13 form elenmiştir. Böylece toplam 237 gönüllü öğrenci araştırmanın örnekleminde yer almıştır. Buna göre; Saint Joseph Özel Fransız Lisesi'nden 45, İzmir Anadolu Lisesi'nden 47, Güzelyalı İlköğretim Okulu'ndan 47, Altındağ Vedide Baha Pars İlköğretim Okulu'ndan 48 ve Uzun Hasan İlköğretim Okulu'ndan 50 öğrenci örnekleme oluşturmuştur.

Katılımcıların % 52.74 (n=125)'ü sporcu, % 47.26 (n=112)'si da spor yapmayan çocuklardan oluşmuştur. Öğrencilerin % 54.85 (n=130)'i kız, % 45.15 (n=107)'i ise erkektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada; öğrencilerin benlik kavramlarını ölçmek amacıyla "Piers-Harris'in Çocuklar-da Öz-Kavramı Ölçeği" uygulanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Öner (1996) tarafından yapılan ölçeğin güvenilirlik katsayısı .88'dir. "Kendim Hakkındaki Düşüncelerim" adı ile de bilinen 80 maddelik ölçek, 9-16 yaş grubundaki öğrenciler için geliştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan Ölçeğin; "davranış", "fiziksel görünüm", "kaygı", "sosyal beğenirlik /gözde olma", "mutluluk/doyum" ve "zihinsel durum/okul durumu" gibi 6 alt-boyutu bulunmakla birlikte, ölçek puanı yanıt anahtarına uyan maddelerin sayısal toplamıdır. Başka bir anlatımla, değişik yaşam boyutlarına ilişkin 80 maddenin toplamı sonucunda, bireyin benlik kavramı düzeyi belirlenmekte ve yüksek puanlar olumlu, düşük puanlar ise olumsuz benlik kavramının varlığına işaret etmektedir.

Öğrencilere ilişkin kişisel bilgiler 15 sorudan oluşan bilgi formu ile elde edilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma verileri, E.Ü. Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nde değerlendirilmiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda tek yönlü varyans analizi, t ve Scheffe testleri uygulanmıştır. Araştırmada SPSS 10.0 istatistik paket programı kullanılmış, önem düzeyi ise .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın problemi ile alt problemlerine ilişkin bulgular ve yorum yer almaktadır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk alt problemi; "Öğrencilerin benlik kavramları; öğrenim gördükleri okullara, cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, anne-baba mesleğine, aile gelirine, kardeş sayısına ve serbest zaman etkinliklerine göre farklılaşmakta mıdır?" biçiminde ifade edilmiştir.

İlköğretim ikinci devre öğrencilerinin benlik kavramı puanları bağımsız değişkenlere göre tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri öğrenim gördükleri okullara göre incelendiğinde, Tablo 1'den de anlaşılacağı gibi, üst SED'i temsil eden Özel Saint Joseph Lisesi'nde en yüksek, alt SED'deki Uzun Hasan İlköğretim Okulunda ise en düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Ancak bu durum, istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamaktadır.

Benlik kavramı düzeyinin okullara göre değişmediği yönündeki bulgular; Koyuncu⁽⁴²⁾ ile Turner ve Mo⁽⁶⁹⁾ tarafından yapılan araştırmalar ile desteklenirken, kimi araştırmalar^(32,54,64) ile çelişkili görülmektedir. Ayrıca benlik kavramı düzeyi, Aksaray⁽¹⁾, İnanç⁽³⁷⁾, Saracaloğlu⁽⁶⁰⁾ ve Suner⁽⁶⁴⁾ tarafından yapılan araştırmalarda da üst SED'deki okullar lehine bulunmuştur. Bu araştırmada da istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamakla birlikte, üst ve orta üstü SED olarak seçilen Saint Joseph Özel Fransız Lisesi ile İzmir Anadolu Lisesi öğrencilerinin benlik kavramı puanları en yüksek düzeydedir. Bu durum, araştırmaların farklı yaş gruplarında gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanabilir. Bunun yanı sıra, benzer yaş gruplarında ve aynı ölçek kullanılarak yapılan başka bir araştırmada⁽⁶⁰⁾ da öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin öğrenim gördükleri okullara göre değişim göstermesi, çalışmanın farklı ülke ve kültürlerde yapılmış olmasının bir sonucu olarak düşünülmektedir. Nitekim söz konusu araştırmada Makedon çocukların benlik kavramı düzeyleri Türk öğrencilerden anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Bu bağlamda, kimi çalışmalarla da desteklenen eldeki araştırmanın bulgusu doğrultusunda, öğrencilerin benlik kavramı düzeyini öğrenim görülen okulların etkilemediği söylenebilir.

Benlik kavramı düzeyi cinsiyete göre irdelendiğinde, kız öğrencilerin benlik kavramı kısmen yüksek olmakla birlikte, istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Yapılan araştırmaların bir kısmı cinsiyetin benlik kavramı ile ilişkili olduğu yönünde bulgular ortaya koyarken^(2,4,20,22,32,37,57,75), birçok araştırmada ise cinsiyetin etkili olmadığı biçiminde bulgular elde edilmiştir^(3,7,13,27,31,46,49,50,53,60,64,69,74). Eldeki araştırmada da, cinsiyetin benlik kavramı üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Bu bağlamda, ilgili araştırma bulgusunun araştırmaların büyük bir çoğunluğu ile tutarlı olduğu ve söz konusu araştırmalarla birbirini desteklediği söylenebilir.

Tablo 1: Öğrencilerin Çeşitli Değişkenlere Göre Benlik Kavramı Puanları

Okul	N	x	s	F	p
Özel Saint Joseph Lisesi	45	62.8621	8.9852	1.3327	.2608
İzmir Anadolu Lisesi	47	62.2518	7.8664		
Güzelyalı İlköğretim Okulu	48	60.8889	8.2431		
Uzun Hasan İlköğretim Okulu	50	62.1071	10.2572		
Güzelyalı İlköğretim Okulu	47	58.1333	9.5076		
Cinsiyet	N	x	s	t	p
Kız	130	61.5238	8.706	.61	.540
Erkek	107	60.5000	9.610		
Yaş	N	x	s	F	p
12	99	60.5051	9.5194	2.6069	.0773
13	18	65.6667	5.1450		
14	23	61.0000	8.1104		
Anne Eğitimi	N	x	s	F	p
İlkokul	44	60.3864	9.2817	.4904	.6895
Ortaokul	12	61.0000	9.4292		
Lise	47	61.7660	8.9424		
Fakülte/Yüksekokul	42	61.6190	8.6981		
Baba Eğitimi	N	x	s	F	p
İlkokul	29	60.7931	10.3212	.2174	.8842
Ortaokul	16	60.5000	8.0333		
Lise	41	61.7660	8.9424		
Fakülte/Yüksekokul	59	61.6190	8.6981		
Anne Mesleği	N	x	s	F	p
Ev hanımı	86	60.5698	8.5798	1.7890	.1709
Memur	47	61.3191	10.1961		
Serbest Meslek	12	65.7500	4.1806		
Baba Mesleği	N	x	s	F	p
Memur	43	61.8605	9.8188	.1639	.8490
Serbest Meslek	78	61.0769	8.6711		
İşçi-Çiftçi	24	60.6667	8.4682		
Aile Geliri	N	x	s	F	p
Alt	26	52.2500	10.6469	2.8909	.0245
Orta Altı	29	58.7273	8.1252		
Orta	97	61.6154	9.1881		
Orta Üstü	50	61.9677	8.4793		
Üst	35	64.0588	5.7279		
Kardeş Sayısı	N	x	s	F	p
Yok	46	63.7143	8.7314	.4640	.6986
Tek	110	61.1889	9.1675		
İki	51	59.8000	8.7178		
Üç ve+	30	62.2609	8.6193		
Serbest Zaman Etkinlikleri	N	x	s	F	p
Spor	87	60.6912	8.7902	.6379	.5299
Sanat	52	60.3750	10.3622		
Diğer	98	66.3396	8.2031		

Yaşa göre benlik kavramı puanları incelendiğinde, 13 yaş grubundaki çocukların benlik kavramının en yüksek, 14 yaş grubunda ise en düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Buna göre, 13 yaşındaki öğrencilerin benlik kavramlarının daha olumlu olduğu ifade edilebilir. Ancak bu durum, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır ($F=2.61$, $p=.773$). Araştırmalar ise; yaş değişkeninin benlik kavramı üzerindeki etkisi ile ilgili olarak çelişkili bulgular ortaya koymaktadır. Şöyle ki; bazı araştırmalar benlik kavramının yaşa göre değişim göstermediği^(52,53) kimileri de yaşın benlik kavramı üzerinde etkili olduğunu^(12,13,22,27,32,60) yönündedir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçları, yaş büyüdükçe benlik puanlarında görece bir azalma olduğunu ortaya koymaktadır^(50,52,53). Eldeki araştırmada da, benlik kavramı düzeyinin görece olarak azaldığı saptanmıştır. Shaffer⁽⁶²⁾, benlik kavramındaki değişimler, ergenliğe geçiş sonucu bireyde meydana gelen fiziksel-fizyolojik değişimlerle ve ergenden beklentilerin artmasıyla açıklamaktadır. Söz konusu yorum; 14 yaş grubunun daha düşük benlik kavramına sahip bulunma nedenlerini açıklar niteliktedir ve bu araştırma için de geçerli olabilir. Sonuç olarak, benlik kavramının yaş değişkeninden etkilenmediği söylenebilir.

Anne eğitimine göre benlik kavramı puanları incelendiğinde, öğrencilerin benlik kavramı düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı bulunmuştur. Buna göre, anne eğitim düzeyi benlik kavramını etkilememektedir. Benlik kavramını anne eğitim düzeyine bağlı olmadığı yönündeki bu araştırma bulgusu, Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽⁴⁾ ile Bakar⁽⁷⁾ tarafından yapılan çalışma bulguları ile tutarlı; Can⁽¹³⁾, Durukan⁽²²⁾, Gabay⁽²⁷⁾, Güven⁽³²⁾, Rosenberg⁽⁵⁸⁾ ve Saracaloğlu⁽⁶⁰⁾ tarafından gerçekleştirilen araştırmalar ile çelişkili bulunmuştur. Söz konusu araştırmalarda benlik kavramının anne eğitimine göre farklılaştığı saptanmıştır. Bu çelişki; araştırmaların farklı eğitim, yaş ve kültür düzeylerinde yapılmış olmasından kaynaklanabilir.

Baba eğitimi açısından çocukların benlik kavramları istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde değişmemektedir. Bu durum, baba eğitim düzeyinin benlik kavramından bağımsız olduğunu göstermektedir. Bu bulgular; Aşçı ve ark.⁽⁶⁾, Bakar⁽⁷⁾ ile Durukan⁽²²⁾ tarafından yapılan araştırmanın bulguları ile birbirini desteklemektedir. Ancak benlik kavramı düzeyinin baba eğitime göre değişim gösterdiği yönündeki bazı araştırmalar^(4,13,27,32,46,58,60,68) ile çelişkili bulunmuştur. Bu durum, çalışmaların farklı eğitim, yaş ve kültür düzeylerinde yapılmış olması ile açıklanabilir.

Öğrencilerin benlik kavramları anne mesleğine göre incelenmiş ve anneleri ev kadını olan çocukların en düşük, serbest meslek sahibi olanların ise en yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ne var ki bu durum istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ve benlik kavramı düzeyinin anne mesleğine bağlı olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Nitekim bazı araştırma bulguları da benlik kavramının annenin çalışma durumundan etkilenmediğini ortaya koymaktadır^(4,22,46,60). Bu bağlamda söz konusu araştırmaların birbirini desteklediği söylenebilir.

Çocukların benlik kavramı puanları baba mesleğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir değişim göstermemektedir. Bu durumda, öğrencilerin benlik kavramlarının baba mesleğinden bağımsız olduğu söylenebilir. Bu bulgu, bazı araştırmalarla da desteklenmektedir^(4,60).

Katılımcıların benlik kavramı aile geliri açısından irdelenmiş ve öğrencilerin benlik puanlarının istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir biçimde farklılaştığı saptanmıştır. Farklılığı yaratan grubun belirlenmesi amacıyla Scheffe testi uygulanmış ve değişimin alt ve orta altı gelir grubu ile diğerleri arasında olduğu anlaşılmıştır. Buna göre, aile gelirinin çocukların benlik kavramı düzeylerini etkilediği düşünülebilir. Bu bulgular bazı araştırmalar dışında^(4,58), çeşitli çalışmalar^(1,7,17,23,32,53,68,75) ile tutarlı bulunmuştur. Bunun yanı sıra benlik kavramı düzeyinin sosyo-ekonomik durumdan etkilendiği ve üst SED lehine olduğu yönündeki bulgular^(1,2,7,17,20,23,27,46, 53,57,58,60,64,68,75) ile de desteklenmektedir. Buna karşın, sosyo-ekonomik düzeylere göre seçilen okullardaki öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir değişim olmadığı yönündeki bulgular, söz konusu okullarda farklı SED'deki grupların bulunduğunu düşündürmektedir. Kaldı ki SED'in en belirgin göstergelerinden birisi olan "gelir" düzeyinin, benlik kavramı düzeyini etkilediği de dikkate alındığında, yukarıdaki vargi desteklenmektedir.

Öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri kardeş sayısı açısından irdelenmiş ve benlik puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir değişim yaratmadığı belirlenmiştir. Bu durum, benlik kavramı düzeyinin kardeş sayısından etkilenmediği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim söz konusu bulgu, Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽⁴⁾, Durukan⁽²²⁾, Mangır, Haktanır ve Baran⁽⁴⁶⁾ ile Öngay⁽⁵³⁾ tarafından gerçekleştirilen araştırmalar ile de birbirini desteklemektedir.

Benlik kavramı düzeyleri serbest zaman etkinlikleri açısından irdelendiğinde; farklı etkinliklerle ilgilenen çocukların puanları görece olarak daha yüksek olduğu saptanmışsa da, istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde değişmediği ($F=.638$, $p=.529$) belirlenmiştir. Bu durumda, öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri serbest zaman etkinliklerinden bağımsızdır. Ancak söz konusu bulgu, okulda etkinliklere katılan öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin daha yüksek olduğu yönündeki araştırma bulguları^(13,60,64,70) ile paralel bulunmamıştır. Bununla birlikte, farklı serbest zaman etkinliklerine katılan öğrencilerin benlik kavramlarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Bu durumda, söz konusu araştırmaların görece olarak birbirini destekler nitelikte olduğu düşünülebilir.

İlk alt probleme ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, öğrencilerin benlik kavramlarının öğrenim gördükleri okula, cinsiyete, anne-baba eğitimine, anne-baba mesleğine, kardeş sayısına ve serbest zaman etkinliklerine göre farklılaşmadığı; buna karşın benlik kavramının yalnızca aile gelirine göre değişim gösterdiği saptanmıştır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi; "Öğrencilerin benlik kavramları; spor yapma durumuna, spor branşlarına, spor deneyimine, sportif yarışmalara katılma durumuna ve ailede sporcu olma durumuna göre değişmekte midir?" biçiminde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin benlik kavram düzeyleri spor yapma durumu açısından incelendiğinde; spor yapan çocukların puanları daha yüksek bulunmuştur. Tablo 2'de de görüldüğü gibi, bu durum istatistiksel bakımdan anlamlı değildir ($t=.65$, $p=.445$). Bu bağlamda, benlik kavramının sportif katılımdan bağımsız olduğu söylenebilir.

Spor yapmanın benlik kavramına etkisi ile ilgili farklı bulgular ortaya konmuştur. Şöyle ki kimi çalışma bulgularında spor yapmanın benlik kavramını olumlu etkilediği görülmektedir^(4,8,12,33,36,44,55,59,60,61,63,65,71), bazı araştırmalarda da benlik kavramının spor yapma durumuna göre farklılaşmadığı anlaşılmaktadır^(6,38,45,47,67). Bu durum, araştırmaların farklı yaş, kültür ve eğitim düzeylerinde gerçekleştirilmesinden olabileceği gibi, temelde benzer bulgulara ulaşmaya yönelik de olsa, farklı ölçme araçları ile farklı boyutların incelenmesinden de kaynaklanabilir. Bu araştırmada ise; spor yapan çocukların benlik kavramları, yapmayanlardan daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Bu durumda eldeki çalışmanın, spor yapmanın benlik kavramını olumlu etkilediği yönündeki sözü edilen araştırmalarla desteklendiği söylenebilir.

Öğrencilerin benlik kavramı puanları, takım sporlarında daha yüksek olmakla birlikte istatistiksel olarak değişmemektedir ($F=1.262$, $p=.288$). Bu bulgu, Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽⁴⁾, Aşçı ve ark.⁽⁶⁾, Kumar, Pathak ve Thakur⁽⁴⁴⁾ ile Saracaloğlu⁽⁶⁰⁾ tarafından yapılan araştırma bulgularına paraleldir ve birbirlerini desteklemektedir.

Tablo 2 : Öğrencilerin Sporla İlgili Değişkenlere Göre Benlik Kavramı Puanları

Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	125	61.8739	9.196	.65	.445
Spor Yapmayanlar	112	60.2906	8.516		
Spor Branşı	N	x	s	t	p
Bireysel Sporlar	56	60.4200	9.4006		
Takım Sporları	35	63.8571	8.8849	1.2621	.288
Bireysel ve Ekip Sporları	21	61.7857	8.8661		
Spor Deneyimi	N	x	s	F	p
1 yıldan az	13	60.4906	8.5161		
1-2 yıl	49	63.3530	6.6596	1.4042	.246
3-4 yıl	41	63.2587	8.4174		
5 yıl ve +	22	58.4444	11.3564		
Yarışmalara Katılım	N	x	s	t	p
Katılanlar	106	61.5200	10.212	.18	.829
Katılmayanlar	131	60.2335	7.989		
Ailede Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	107	61.4762	8.730	.38	.712
Spor Yapmayanlar	130	60.9180	9.290		

Katılımcıların benlik kavramı puanları spor deneyimine göre irdelenmiştir. Buna göre, spor yapma süresi bir ila dört yıl olan çocukların benlik kavramı daha yüksek, beş yıl ve daha fazla spor deneyimi bulunan öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri daha düşük bulunmuştur. Ancak istatistiksel açıdan anlamlı bulunmayan bu durum, yaş büyüdükçe benlik kavramı puanlarının düştüğü yönündeki eldeki araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir. Bu bağlamda, Shaffer⁽⁶²⁾'in çalışması ile bu araştırmanın bulgusu birbirini desteklemektedir.

Öğrencilerin benlik kavramı puanları sportif yarışmalara katılma durumu açısından incelenmiş ve yarışmalara katılan sporcu öğrencilerin benlik kavramlarının daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmayan ($t=.18$, $p=.829$) bu durum, sportif yarışmalara katılımın benlik kavramlarını değiştirmedeği şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu, Hines ve Groves⁽³⁵⁾, Jirkovski⁽³⁸⁾ ile Saracaloğlu⁽⁶⁰⁾ tarafından gerçekleştirilen araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir.

Öğrencilerin benlik kavramı puanları ailede spor yapan bireylerin bulunmasına göre anlamlı bir biçimde değişmemektedir ($t=.38$, $p=.712$). Bu durumda, ailede spor yapan bireylerin olup olmamasının, katılımcıların benlik kavramlarını etkilemediği söylenebilir. Bu bulgu, bazı araştırma bulgularına paraleldir ve birbirini desteklemektedir^(4,60).

İkinci alt probleme ilişkin bulgular birlikte ele alındığında, öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin spor yapma durumu, spor branşı, spor deneyimi, sportif yarışmalara katılım ve ailede sporcu olma durumu gibi değişkenlerden etkilenmediği söylenebilir.

İlköğretim okulu öğrencilerinin benlik kavramı, spor deneyimi, yaş, aile geliri, kardeş sayısı gibi değişkenlere ilişkin Pearson korelasyon katsayıları da hesaplanmıştır. Söz konusu değerler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi, benlik kavramı ile aile geliri ($r=.229$) arasında .01 düzeyinde olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, spor deneyimi ile yaş ($r=.357$) ve aile geliri ($r=.273$); aile geliri ile yaş ($r=.752$); arasında da .000 düzeyinde olumlu bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Benlik kavramını aile gelirinin etkilediği yönündeki bu bulgu, bir tek çalışma dışındaki⁽⁴⁾ araştırmalarla tutarlı olup birbirini desteklemektedir^(1,17,20,23,32,46,57,58,60,68,75).

Tablo 3 : Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları

	Benlik	Yaş	Kardeş Sayısı	Aile Geliri	Spor Deneyimi
Benlik	1.0000				
Yaş	.0854	1.0000			
Kardeş Sayısı	-.0243	-.0262	1.0000		
Aile Geliri	.2292*	.7525**	.0225	1.0000	
Spor Deneyimi	-.0213	.3570**	-.1374	.2730**	1.0000

* $p<.01$, ** $p<.000$

Ayrıca Tablo 3'teki bulgular, spor deneyiminin benlik kavramını olumlu etkilediği biçimindeki araştırmalar ile çelişmekte^(12,60,77); buna karşın, deneyimin benlik kavramı düzeyine göre değişmediği yönündeki bulgular ile desteklenmektedir^(4,6,67). Bunun yanı sıra, benlik kavramının kardeş sayısından bağımsız olduğu da anlaşılmaktadır. Bu bulgu, Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽⁴⁾, Durukan⁽²²⁾, Mangır, Haktanır ve Baran⁽⁴⁶⁾ ile Öngay⁽⁵³⁾ tarafından yapılan çalışmalarla birbirine paralel bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İlköğretim okullarındaki spor yapan ve yapmayan öğrencilerin benlik kavramlarının karşılaştırılmasını ve spor deneyimi ile spor branşının katılımcıların benlik kavramı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada; çocukların benlik kavramı düzeylerini etkileyen tek faktörün aile geliri olduğu saptanmıştır. Öğrenim görülen okul, cinsiyet, yaş, anne-baba eğitimi ve mesleği, kardeş sayısı ve serbest zaman etkinlikleri gibi değişkenlerin, benlik kavramı üzerinde anlamlı bir değişim yaratmadığı ortaya konmuştur.

Ayrıca, spor yapma, spor branşı, spor deneyimi, sportif yarışmalara katılım ve ailede spor yapan bireylerin bulunması gibi değişkenlerin öğrencilerin benlik kavramı düzeylerini etkilemediği söylenebilir. Bunun yanı sıra, benlik kavramı ile aile geliri, aile geliri ile yaş arasında olumlu bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Genel bir sonuç olarak, araştırmada yeralan öğrencilerin yarıdan fazlasının sporcu olduğu bu çalışmada; çocukların benlik kavramı düzeyinin olumlu düzeyde bulunduğu, spor yapma ile spor deneyiminin benlik kavramını değiştirmedeği ve benlik kavramını etkileyen tek faktörün aile geliri olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularına dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Spor yapan çocukların benlik kavramı düzeylerinin daha yüksek bulunması nedeniyle beden eğitimi programlarının geliştirilmesi ve derslerin tüm çocukların aktif olarak katılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekli görülmektedir.
2. Takım sporları yapan öğrencilerin benlik kavramı puanları daha yüksek bulunmuştur. Bu nedenle çocukların sportif etkinliklere katılmaları teşvik edilmeli ve öğrencilerin sınıf içi etkinliklerinde de işbirliği yapmalarını sağlayacak grup çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
3. Psiko-motor becerilerin 9-10 yaşlarında kazandırılmasının benlik kavramını olumlu etkilemesi nedeniyle, ilköğretim okullarının eğitim programlarında beden eğitimi derslerinin yanı sıra diğer derslerde de motor becerilerin geliştirilebileceği çalışma ile etkinliklere yer verilmeli ve öğrencilerin başarı duygusunu yaşamaları sağlanmalıdır.

4. Eğitim programları, öğrencilerin genel ve akademik benlik kavramlarının olumlu düzeyde geliştirilebileceği nitelikte düzenlenmeli, çocuğun kendisini gerçekleştirebileceği çeşitli etkinliklere yer verilmelidir. Bu nedenle, öğrencilerin ilerideki başarıları açısından özellikle olumlu akademik benlik kavramının oluşması çerçevesinde okul yöneticileri, öğretmenler ve veliler işbirliği yapmalıdır.

5. Beden Eğitimi derslerinde çocukların yaş, ilgi, yetenek ve kapasiteleri dikkate alınmalıdır. Psiko-motor becerilerin kazandırılmasında da onların başarı hazzını yaşayabilecekleri ortamlar düzenlenmelidir.

6. Spor yapmanın ve spor deneyiminin çocukların genel benlik ve akademik benlik kavramları ile akademik ve sportif başarılarına etkilerini inceleyen longitudinal ve deneysel araştırmalar yapılmalıdır.

7. Spor yapan ve yapmayan çocukların benlik kavramına anne-baba ve öğretmen yaklaşımları ile akademik başarılarına etkisini inceleyen çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1- Aksaray, S. (1994). "Devam Ettikleri Okullardaki Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Anne-Baba Tutum Algılarının Benlik İmajlarına Etkisi". 1. Eğitim Bilimleri Kongresi. Bildiriler. Cilt 2: 724-731.
- 2- Alkın, T. ve A. Baykara. (1992). "Hasta ve Sağlıklı Ergenlerde Benlik Saygısı". D.E.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi. 6: 14-20.
- 3- Alkın, T., Baykara, A., Miral, S. ve S. Özakbaş (1992). "Gençlerde Beden İmgesi ve Benlik Saygısı İlişkisi". Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı. İzmir: Saray Kitabevi; 418-424.
- 4- Altıparmak, E., Saracaloğlu, A. S. ve H. Çamlıyer. (1995). "15-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Benlik Saygısına Sporun Etkisi". Performans. 1,1: 67-76.
- 5- Aşçı, F. H. (1997). "Benlik Kavramı ve Spor". A.Ü. Spor Psikolojisi Kursu. Bildiriler. Ankara, 13-14 Aralık 1997. Ankara: Bağırhan Kitabevi, 1999: 7-35.
- 6- Aşçı, F.H., Gökmen, H. Tiryaki, G. ve U. Öner. (1993). "Liseli Erkek Sporcuların ve Sporcu Olmayanların Benlik Kavramları". Spor Bilimleri Dergisi. 4,1: 39-43.
- 7- Bakar, D. (1996). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Sisteminin İncelenmesi. Yayınlanmamış Y.L. Tezi. İzmir: E.Ü. Sos. Bil. Ens.
- 8- Bailey, K., Moulton, P. and M. Moulton. (1999). "Athletics as a Predictor of Self-esteem and Approval Motivation". The Sport Journal. 2, 2.
- 9- Borba, M. and C. Borba. (1982). "Self-Esteem: A Classroom Affair". (Vol. 2). More Ways to Help Children Like Themselves. San Francisco: Harper and Row Publishers.
- 10- Brattesani, K. A., Weinstein, R. S. and H. H. Marshall.(1984). "Students Perceptions of Differential Teacher Treatment as Moderators of Teacher Treatment Effects". Journal of Educational Psychology. 75: 236-247.
- 11- Brettschneider, W. D. and R. Heim. (1997). "Identity, Sport and Youth Development". Fox,K. R. (Ed). The Physical Self: From Motivation to Wellbeing. Champaign, IL: Human Kinetics: 205-227.
- 12- Butcher, J.E. (1989). "Adolescent Girls' Sex Role Development: Relation with Sport Participation, Self-Esteem and Age at Menarche". Sex Roles. 20: 575-593.
- 13- Can, G. (1990). Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarının Etkileyen Etmenler. Eskişehir: Anadolu Ün. Yayınları.
- 14- Chambers, S. T. (1991). "Factors Affecting Elementary School Students' Participation in Sports". Elementary School Journal. 91, 5: 413-419, May.
- 15- Cornell, D. (1990). "High Ability Students Who are Unpopular with Their Peers". Gifted Child Quarterly. 34, 4: 60-155.
- 16- Cratty, B. J. (1974). Movement Behavior and Motor Learning. Philadelphia: Lea Febiger.
- 17- Çam, S. (1992). "Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Benlik Kavramının Karşılaştırılması". Psikolojik Dan. ve Reh. Dergisi. 1, 3: 16-20.
- 18- Çamlıyer, H. (1992) "Çocuk, Hareket ve Benlik İmajı Geliştirme". Eğitim Bilimleri Dergisi. Beden Eğitimi ve Spor Özel Sayısı. 1, 1: 19-21.
- 19- Çamlıyer, H. ve H. Çamlıyer. (1997). Eğitim Bütünlüğü İçinde Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun. İzmir: Can Ofset.
- 20- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adölesanlarda Benlik Saygısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: H.Ü. Tıp Fakültesi.
- 21- Damon, W. ve D. Hart (1988). Self-Understanding In Childhood and Adolescence. Cambridge: Cambridge Un. Press.
- 22- Durukan, G. M. (1994). Lise Öğrencilerinde Benlik Kavramı ve Sosyal Uyum Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Y. L. Tezi. İzmir: D.E.Ü. Sos. bil Ens.

- 23- Ekşi, A. ve M. Özgüroğlu. (1992). "Adolesans Döneminde Benlik İmajı". Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı. İzmir: Saray Kitabevleri; 201-207.
- 24- Einsenberg, S. ve D. J. Delaney (1993). Psikolojik Danışma Süreci. Çev. N. Ören ve M. Takkoç. İstanbul: MEB. Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri.
- 25- Fox, K. R. (1990). Physical Education and Development of Self-Esteem in Children. N. Armstrong. (Ed). New Directions in Physical Education. Champaign: Human Kinetics.
- 26- Fox, K. R. (1987). Physical Self-Perceptions and Exercise Involvement. Arizona State Un. /0010) Degree: Ph. D., 204. Bulunduğu kaynak: Zorba, Ziyagil ve Tekin, 1999.
- 27- Gabay, R. (1996). Çocuklarda Benlik Sisteminin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: E.Ü. Sos. Bil. Ens.
- 28- Garrison, K. C. and K.C. Garrison, Jr. (1987). "Benlik Gelişimi". Ergenlik Psikolojisi. Der: B. Onur. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti.
- 29- Gecas, V. ve J. Martimer (1987). "Stability and Change in the Self Concept from Adolescence to Adulthood". T. Honess and K. Yardley (Eds). Self and Identity: Perspectives Across The Lifespan. New York: Routledge & Kegan Paul Ltd: 265-281.
- 30- Gergen, K. J. (1971). The Concept of Self. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- 31- Güngör, A. (1989). Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H.Ü. Sos. Bil. Ens.
- 32- Güven, A. (1993). Farklı Öğretim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: E. Ü. Sos. Bil. Ens.
- 33- Gyot, G.W., Fairchild, L., and M. Hill. (1981). "Physical Fitness, Sport Participation, Body Build and Self-Concept of Elementary School Children". International J. of Sport Psychology. 12, 105-6. Bulunduğu kaynak: Aşçı ve ark., 1993.
- 34- Henry, Y. and C. Crete. (1991). "Self-Concept and School and Social Behavior of Elementary School Students". Journal of Special Education Reports. 7, 181-200.
- 35- Hines, S. and D. L. Groves. (1989). "Sport Competitions and its Influence on Self - Esteem Development". Adolescence. 24: 861-869.
- 36- Hoffmann, A. (1986). "Competitive Sport and the American Athlete: How Much is Too Much?". International J. of Sport Psychology. 17: 390-397.
- 37- İnanç, B. (1988). "Türk Gençlerinin Öz-İmaj Örüntüsünde Cinsiyetin ve Okuldaki Öğrencilerin Sosyo-ekonomik Düzeylerinin Etkisi". Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. 1, 2: 71-84.
- 38- Jirkovsky, A. M. (1986). The Relationship between Participation in Organized Youth Sports, Percived Physical Competence and Self-Esteem in Young Boys. Dissertation Abstracts International. 46: 4423-24-B
- 39- Kahle, L. R. (1980). "Low Adolescent Self-Esteem Leads to Multiple Interpersonal Problems". Journal of Personality and Social Psychology. 39: 496-502.
- 40- Katz, E. (1994). Affective Education: Self-Concept and Gifted Students. Boulder: Open Space Com. Inc. Bulunduğu kaynak: Aşçı, 1997.
- 41- Kavassanu, M. and E. McAuley. (1995). "Exercise and Optimism: Are Highly Active Individuals More Optimistic?". Journal of Sport and Exercise Psychology. 17,3: 246-258.
- 42- Koyuncu, N. (1979). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Benlik Tasarımı ve rehberlik Hizmetleri. Yayınlanmamış Y.L. Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- 43- Kugle, L. C., Clements, D. R. and M. P. Powell. (1983). "Level and Stability of Self-esteem in Relation to Academic Behaviour of Second Graders". Journal of Personality and Social Psychology. 44, 1: 201-207.
- 44- Kumar, A., Pathak, N. and G. P. Thakur. (1985). "Self-Esteem in Individual Athletes, Team Members and Non-athletes". Perceptual and Motor Skills. 61: 178.

- 45- Magill, R. A. and M. J. Ash. (1979). "Academic, Psycho - Social and Motor Characteristics of Participants and Non- Participants in Children's Sport". Research Quarterly. 50,2: 230-240. Bulunduğu Kaynak: Aşçı ve ark., 1993.
- 46- Mangır, M., Haktanır, G ve G. Baran. (1996). "Gençlerin Benlik Saygı Düzeyleri İle Ana-Baba Tutumlarının Algılamalarının İncelenmesi". M.Ü. II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri. İstanbul 18-20 Eylül 1996:110-119.
- 47- Manning, P.A. (1990). The Relationship of Self-Concept, Sex Role Orientation and Locus of Control between Female Athletes and Non-Athletes with Further Investigation of Birth Order, Commitment, and Influencing Agent among the Athletes. Dissertation Abstracts International. 51,8: 2684-A.
- 48- Newcombe, P. and G. Boyle. (1995). "High School Students' Sports Personalities: Variation across Participation Level, Gender, Type of Sport and Success". International Journal of Sport Psychology. 26, 3: 277-294.
- 49- Nielsen, D. M. and A. Metha. (1994). "Parental Behavior and Adolescent Self-Esteem in Clinical and Nonclinical Samples". Adolescence. 29, 115: 525-541.
- 50- Öner, N. (1989). Öz-Kavramı İçeceği ile Sınav Kaygısı Envanteri'nin İki Değişik Üniversitede Okuyan Öğrenci Gruplarına Uygulanması: Yeni Bir Geçerlik Çalışması. Yayınlanmamış Rapor. İstanbul: B.Ü. Bulunduğu kaynak: Öner, 1996.
- 51- Öner, N. (1996). Piers-Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği El Kitabı. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.
- 52- Öner, N. (1988). "Yabancı Dilde Eğitim Yapan Ortaöğretim Kurumlarına Giriş Sınavlarının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri Nelerdir? Bu Etkiler Olumlu mu, Olumsuz mudur? Geçici mi, Sürekli midir?" V. Ulusal Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri. Psikoloji Dergisi Özel Sayısı. 8. Sayı. (1990).İzmir, 14-16 Eylül.
- 53- Öngay, E.A. (1998). Anaokuluna Giden ve Gitmeyen İlkokul Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir. D.E.Ü. Sos.Bil.Ens.
- 54- Özben, Ş. yurt Dışından İşçi Çocuklarının Uyum Problemlerinin Okul Başarılarına Etkisi ve Türkiye'de Yetişen Öğrencilerle Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: D.E.Ü. Sos. Bil. Ens.
- 55- Öztürk, F. ve G. İnce. (1993). "Adana İli Orta Öğretimde Sportif Katılımın Benlik Saygısı Üzerine Etkisi". Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor II. Ulusal Sempozyumu. Manisa, 16-18 Aralık 1993. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1994: 333-344.
- 56- Patterson, C.H., Kupersmidt, J.B. and P.C. Griesler (1990). "Children's Perceptions of Self and of Relationships with Others as a Function of Sociometric Status". Child Development. 61: 1335-1349.
- 57- Rosenberg, M. (1986) "Self- Concept From Middle Childhood Through Adolescence". J. Suls and A.G. Greenwold. (Eds). Psychological Perspectives on the Self. (Vol 3). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates: 107-136.
- 58- Rosenberg, M. (1978). "Social Class and Self-esteem among Children and Adults. American Journal of Sociology. 84, 1: 53-57.
- 59- Salokun, S.D. (1990). "Comparison of Nigerian High School Male Athletes and Non- Athletes on Self-Concept". Perceptual and Motor Skills. 70: 865-866.
- 60- Saracaloğlu, A. S. (2000). "Türk ve Makedon Öğrencilerin Benlik Kavramına Sporun Etkisi". Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. V, 3: 39-62.
- 61- Schumaker, J.F., Small, L. and J. Wood. (1986). "Self-Concept Academic Achievement and Athletic Participation". Perceptual and Motor Skills. 62: 387-390.
- 62- Shaffer, D.D (1988). Social and Personality Development. California: Brooks/Cole Pub. Comp.
- 63- Smith, T.L. (1986). "Self-Concepts of Youth Sport Participants and Non- Participants in Grades 3 and 6". Perceptual and Motor Skills. 62: 863-866.
- 64- Suner (İkiz), F. E. (2000). Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Y. L. Tezi. İzmir: D.E.Ü. Eğitim Bil. Ens.

- 65- Synder, E. E., and E. Spreitzer. (1976). "Correlates Sport Participation among Adolescent Girls". Research Quarterly. 47,4: 804-809.
- 66- Tice, D. M. (1992). "Self - Concept Change and Self - Presentation: The looking glass is also a magnifying glass". Journal of Personality and Social Psychology. 63, 3: 435-451.
- 67- Tiryaki, Ş. ve S. Moralı. (1992). "Sportif Katılımın Liseli Sporcuların Benlik Saygısı Üzerine Etkisi". Spor Bilimleri Dergisi. 3,1: 1-9.
- 68- Torucu, B.K. (1992). "13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-ekonomik Düzeyleri ve Anne-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılması". Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı. İzmir: Saray Kitabevleri; 241-250.
- 69- Turner, S. M. and L. Mo. (1984). "Chinese Adolescents' Self-concept as Measured by Offer Self-Image Questionnaire". Journal of Youth and Adolescence. 13,2: 131-143.
- 70- Türköz, N., Erkmen, H., Seber, G. ve D. Tekin. (1989). "Anadolu Üniversitesi Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Benlik Saygılarına İlişkin Bir Çalışma". Mersin: XXV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi: 313-314.
- 71- Vincent, M.F. (1976). "Comparison of Self-Concept of College Women: Athletes and Physical Education Majors". Research Quarterly. 47: 218-225.
- 72- Wallace, R. N. and J. Stuff. (1973). "A Perceptual Program for Classroom Teachers: Some Results". Genetic Psychology Monographs. 87, 2.
- 73- Yavuzer, H. (1993). Ana Baba ve Çocuk. Ailede Çocuk Eğitimi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- 74- Yurdagül, Ş. (1989). Bazı Sosyo-Ekonomik Değişkenlerin Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarına Etkisi. Yayınlanmamış Y.L. Tezi. Ankara: H.Ü. Sos. Bil. Ens.
- 75- Yüksekaya, S. (1995). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: E. Ü. Sos. Bil. Ens.
- 76- Yürükoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- 77- Zorba, E., Ziyagil, M. A. ve A. Tekin. (1999). "Spor Yapma Süresi ile Algılanan Fiziksel Yeterlik ve Özsaygı İlişkisi". Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi. 1, 1: 65-68.